

HADİS İLİMLERİ VE USULÜ XII. HAFTA DR. MEHMET ALI ÇALGAN

Cerh ve Tadil

DERS İZLENCESİ

- 1.İsnad
2. Cerh ve Ta'dil
3. Adalet ve Zapt
- 4.Sahabe
- 5.Mana ile Rivayet

İSNAD SİSTEMİ

«**Bu ilim (hadisler) dindir. Dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz.**» (Muhammed b. Sirin)

Hadis uydurma faaliyetinin başlaması üzerine muhaddisler, hadis rivayet edenlere hadislerini kimlerden aldıklarını sormak suretiyle, isnad sistemini yaygın ve dikkatli bir şekilde kullanmaya başlamışlardır. Neticede, hadis uyduran ve durumu şüpheli görülen kişiler muhaddisler tarafından açıklanmıştır. Böylece, sahabe arasında ihtiyati bir tedbir olarak zaman-zaman başvurulmuş olan 'isnad sorma faaliyeti', yalan ve uydurma haberlerin yayılması üzerine, büyük tâbiîler döneminde raviler hakkında daha dikkatli araştırma yapmaya dönüşmüştür.

CERH – TA'DİL İLMİ

Cerh-ta'dîlin doğuşuna, sonra da müstakil bir ilim hâline gelişine yol açan en önemli iki etken; ravilerin **unutma, yanılma, hata etme gibi beşerî kusurlardan** uzak olmaması ve Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle başlayan olayların ve bölünmelerin **hadis uydurmacılığına** yol açmasıdır. Müslümanlar arasında yaşanan çekişme ve kargaşa ortamı, tâbiîn neslinin ağır bir tenkidçilik yükünü omuzlamasını gerektirmiştir. Bu dönemdeki tenkidçiliğin en önemli özelliği, hadisleri siyasî ve itikâdî amaçlarla kullanma girişimleri karşısında, ravilerin zapt kusurları yanında adalet yönünden de tenkide tabi tutulmasıdır.

SAHABE-İ KİRAM

Sahâbî'nin ıstılah anlamı; Müslüman olarak Hz. Peygamber'i gören ve Müslüman olarak ölen insandır. Hz. Peygamber'i görme olayı, risâletin ilanından itibaren vefatına kadar geçen süre ile sınırlıdır.

Muhacirlerin ve Ensâr'ın ilk öncüleri ile onlara iyi amellerle tâbi olanlar... onlardan Allah razı oldu, onlar da Allah'dan razı oldular. Allah onlara altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır; onlar orada ebedî kalacaklardır. İşte büyük kurtuluş budur. (Tevbe 100)

SAHABE-İ KİRAM

Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları, Allah'ın lutuf ve rızâsına talip olarak hep rükûda ve secdede görürsün... (Fetih, 29)

“Ümmetimin en hayırlısı çağdaşlarımdır. Sonra onları takip edenler, sonra onlardan sonra gelenlerdir.” (Buhârî, Fedâilu'l-Ashâb, 1; Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 210-212)

SAHABENİN ADALETİ

Sahabenin adaleti demek, sahabilerin Peygamber Efendimiz (sav) adına bilerek yalan söylemeyecekleri demektir. Sahabenin fazileti hakkındaki ayet ve hadisler zaten buna şehadet ederler. Öte yandan, sahabenin adil olması, hadis rivayetinde hata yapmayacakları manasına gelmez. İnsan oldukları için unutma ve yanılma gibi hatalar mümkündür. Zaten onlar da bu gibi hatalardan uzak kalabilmek için hadis rivayetinde son derece ihtiyatlı ve dikkatli davranmışlardır.

SAHABE DÖNEMİNDE DURUM

Sahabe döneminde hadisler hakkında yalan söyleme söz konusu olmayıp yanlışlık, unutma gibi hatalı aktarımlardan endişe edilmiştir. Bu sebeple şunlar yapılmıştır:

Hadis rivayetinde ihtiyatlı davranma,

Az hadis rivayet etme,

Rivayet edenden şahit isteme,

Rivayet edene yemin ettirme,

Hadisi Kur'an ile karşılaştırma,

Hatalı rivayetleri düzeltme,

Hadisleri müzakere etme.

SAHABE DÖNEMİNDE DURUM

Hz. Peygamber'in vefatından sonra hadisleri nakletmeye devam eden sahabe içinde, dört halife başta olmak üzere ihtiyatlı hareket eden ve insanları hadis rivayet etmede dikkatli olmaya yöneltenler olmuştur. Bilhassa Hz. Ömer ile Hz. Ali, hadis rivayetinde işi sıkı tutmuşlardır. Bazı sahâbîler de hata etme, yanılma ve Peygamber'in demediğini 'dedi' diyerek nakletme korkusundan dolayı fazla hadis rivayet etmekten kaçınırdı.

SAHABE DÖNEMİNDE DURUM

Hadis naklinde işi sıkı tutan sahabenin amacı, ravilerin yalancılığından şüphelenerek hadis rivayet etmelerine engel olmak değil, bilakis onların insan tabiatı kaynaklı hatalarını önleyip asgari düzeye indirmektir. Bu yüzden sahabe asrında hadis ravileri unutmama, yanılma gibi her insanda görülebilecek zapt kusurları sebebiyle tenkid edilmiştir.

CERH VE TA'DİL

Hadisler nakledilen birer haber olduğuna göre, onları nakledenlerin güvenilir insanlar olduklarının bilinmesi icap eder. Bundan dolayı, hadis ilimlerinin odaklaştığı nokta, ravilerin güvenilir olup olmadıklarının tespiti yani cerh-ta'dîl ilmi olmuştur.

Hadis terimi olarak **cerh** “büyük bir hadis âliminin, kendisinde veya rivayetinde kötülenecek bir kusur bulunan ravinin rivayetini reddetmesi” demektir.

Hadis terimi olarak **ta'dîl** “ravinin, rivayetini kabul etmeyi gerektirici sıfatlarla tavsif edilmesi” anlamında kullanılır.

Rical ilminin konusu, hadis ravilerini ve onların güvenilirlik durumlarını araştırmaktır.

İSNAD VE RİCAL İLMİ

İsnad sistemi ve ravilerin tenkidi için geliştirilen kaideler orijinal olup Müslümanlara hastır ve muhaddislerin Hz. Peygamber'in sünnetini korumak için ortaya koydukları gayretleri göstermektedir. Cerh-ta'dîl âlimleri, hadis rivayet eden kişileri kelimenin tam anlamıyla ince eleme ve sık dokumadan geçirmişlerdir. Zira son derece dikkatli olmaya çalışsalar da raviler birer insan olarak elbette hata yapma, unutma, yanılma vb. gibi beşerî kusurlardan tamamen uzak değillerdir.

CERH VE TA'DİL

Cerh-ta'dîl, insanları kötölemek için değil, dini korumak için caiz kılınmıştır. Nasıl ki şahitlerin şahitliğini kabul etmek için araştırma yapmak caizse ravilerin durumunun araştırılması da caizdir. Zira dine taalluk eden hususlarda dikkatli olmak, haklarda ve mali konularda dikkatli olmaktan daha önce gelir. İşte bu durumu dikkate alan muhaddisler, raviler hakkında araştırma yapmayı kendilerine görev saymışlardır.

CERH VE TA'DİL

«Dinî konulardaki haberler, ya helâl-haram veya emir-nehiy yahut terğîb-terhîb konusunda olur. Bu haberlerin ravisi doğru ve güvenilir bir kişi olmaz, onun bu hâlini bilen biri de herhangi bir açıklama yapmadan bilmeyen birine onun rivayetlerini aktarırsa günah işlemiş ve Müslümanları aldatmış olur. Zira bu rivayetleri duyanlardan bazıları, onların tümüyle veya bir bölümüyle amel edebilir.» (İmam Müslim)

CERH VE TA'DİL EDEBİYATI

Hicri ikinci asrın ortasından başlayıp dördüncü asrın başına kadar devam eden dönemde **târih**, **tabakât**, **ilel**, **marifetü'r-ricâl** ve **süâlât** gibi isimlerle önceki münekkidlerin tenkid ve ictihatlarını da ihtiva eden cerh-ta'dîl ilminin temel kaynakları telif edilmiş, bu ilmin genel kuralları ve kendine has ıstılahları da büyük ölçüde yine bu dönemde teşekkül etmiştir.

RAVİDE ARANAN ÖZELLİKLER

Haberin kabul edilebilmesi için ravisinin adalet ve zapt sahibi olması gerekir. ‘Dinî güvenilirlik’ denebilecek **adalet**, ‘ravinin yalan ve yalan şüphesinden uzak olması, dinî emirlere uyup yasaklardan kaçınması ve şahsiyetini küçük düşürücü hâl ve davranışlar sergilememesi’ demektir. Adalet vasfı için, ravinin Müslüman, âkil- bâliğ, mürüvvet (saygın kişilik) sahibi olması ve fısktan uzak durması gerekir.

Zapt, ‘ravinin öğrendiği hadisleri doğru bir şekilde muhafaza etmesi’ demektir. Ezberliyorsa, hatasız ezberlemeli ve rivayet edeceğinde hiçbir değişiklik yapmadan nakledebilmeli. Defterine yazıyorsa, doğru-düzgün yazmalı, tahrif-tashife karşı defterini iyi korumalı ve ondan doğru bir şekilde rivayet etmelidir.

TENKİD SEBEPLERİ

Ravinin cerhine sebep olan kusurlar, beşi adalet, beşi de zapt sıfatıyla ilgili olmak üzere on maddede (metâin-i aşere) ele alınıp incelenir.

Yalancılık (kizbü'r-ravi). Ravinin uydurduğu bir hadisi Peygamber'e isnat etmesidir.

Yalancılıkla itham edilme (ittihâmü'r-ravi bi'l-kizb). Ravinin hadis konusunda yalanı tespit edilmese de günlük hayatta yalan söylemesidir.

Fısk (fısku'r-ravi). Ravinin büyük günahlardan birini işlemesi veya küçük günahları işlemekte ısrar etmesiyle Allah'a itaat dairesinden çıkmasıdır.

Bid'at (bid'atü'r-ravi). Ravinin bid'at fırkalarından birine mensup olup görüşünün propagandasını yapmasıdır.

Cehalet (cehâletü'r-ravi, mechûl). Ravinin kim olduğunun veya cerh-ta'dîl durumunun bilinmemesidir.

ZAPT KUSURLARI

Ravi zapt kusurları yönünden de tenkide tabi tutulur. Zira insanın hiç hatasız olması düşünülemez. Hatası çok olanların ise bütün rivayetleri terk edilir. Zapt kusurları şöyle sıralanır: Çok yanılmak, gaflet, vehim, sika ravilere muhalefet ve hafıza zayıflığı/bozukluğu.

Hem adalet hem de zapt vasfını taşıyan ravi **sika (güvenilir)** kabul edilir. Sahih hadisin en önemli şartı, ravilerinin sika olmasıdır.

CERH-TA'DÎL KAİDELERİ

Müphem/mücmel (sebebi açıklanmayan) cerhler geçersizdir.

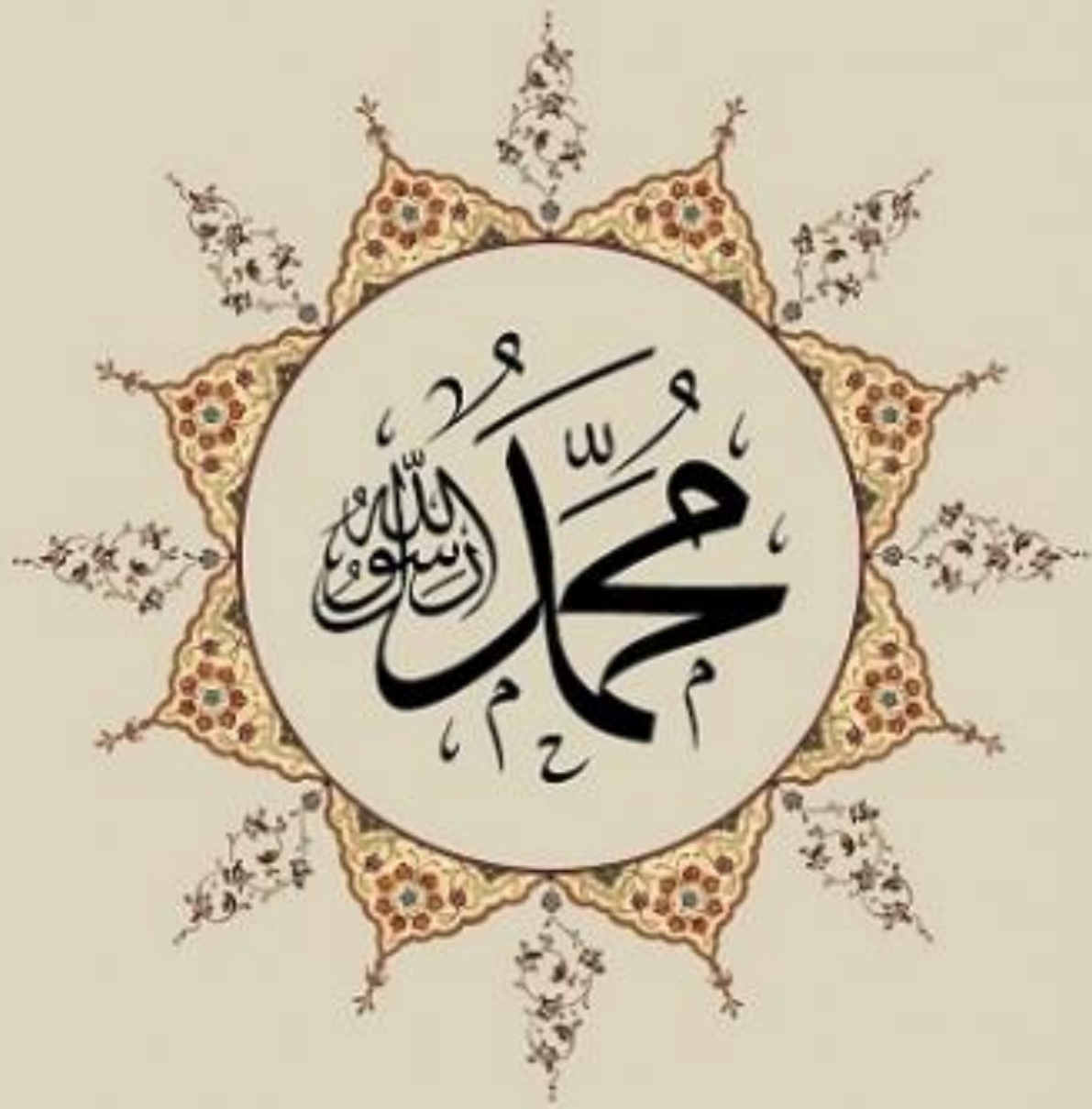
Ta'dîl ile cerhin teâruzunda (çatışmasında) cerh öncelenir.

MANA İLE RİVAYET

Hadislerin sayısından dolayı hadisler Kur'an ayetleri gibi lafızlarıyla birebir aktarılmamıştır. Hadisler çoğunlukla mana korunacak şekilde eş anlamlı kelimeler kullanılarak nakledilmişlerdir. Mesela:

Büyüklerimizi **saymayan**, küçüklerimize **acımayan** bizden değildir.

Büyüklerimize **gereken hürmeti göstermeyen**, küçüklerimize **merhamet etmeyen** bizden değildir.

Bu sunumun hazırlanmasında Atatürk Üniversitesi yayınlarından olan Hadis Tarihi ve Usulü kitabından istifade edilmiştir.